

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

שמות (א, א) - ראשי תבות: שבת, מילה ותפלין. בשלש המצוות הללו כתוב "אות".

ואלה שמות - וחיבב אדם לקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שלא שנו לשונם.

ואלה שמות בני ישראל הבאים - סופי תבות תהלים.

הבאים מצרימה - לא כתוב "שבאו" אלא "הבאים", כי חשו את עצמם בגלות מצרים כאלו זה עתה באו, וכך צריכים בני ישראל להרגיש בגולה. (מהר"ד מבעלזא)

וימרו אתי יהיה (א, ד) - באותו פרק נולדה מרים הנביאה, ולכן נקרא שמה מרים על-שם שמרנו להם במצרים. (דעת זקנים)

והנהגה נער בוכה (ב, ו) - שלשה דברים יש ללמד מתנינו: תמיד שמח, לעולם אינו בטל, וכשורצה משהו - בוכה. (הגמ"ד ממזריטש)

ותן את צפרה בתו למשה (כ, כא) - "צפרה" בגימטריה "למשה". (ליקוטי נסים)

ותקח צפרה צר (ד, כה) - פשטיר תבת 'צר' מצפרה, תשארה האותיות פ"ה - בגימטריה 'מילה'. ואם תסיר תבת 'ערל' מ'אליעזר' תשארה האותיות 'א"י' - בגימטריה 'חי'. ללמדנו, כי על ידי המילה נשאר משה בחייתו. (חת"ס סופר)

ביימתי בלי האנשים (ד, יט) - דתן ואבירם שיירו מנכסיהם והעני חשוב כמות (רש"י). וראיה לכך מהכתוב "כי מתו... המבקשים את נפשך" בלשון הזה, ואם מתו ממש היה צריך לומר 'אשר בקשו', מפאן שהיו בחיים אלא שיירו מנכסיהם. (הגר"א)

והסנה איננו אכל (ג, ב) - הענין שהלך במדבר היה מישור את כל ההרים, חוץ משלושה: הר סיני, הר נבו, והר ההר. ומרמז פא: "סנה" - ראשי תבות סיני, נבו, הר ההר, "איננו אכל" שהרים אלו לא אכלו ונשארו בבקדמותם.

ספורים בפרשה

וימרו אתי יהיה בעבודה קשה (א, יד)

רבי חיים יהודה מאיר מושינא, עבר את שנות האמים במחנות ההשקפה הנוראיים, אושניץ ודכאו, ובנסי נסים שרד ונצל. לזמים ספר, כי באושניץ היו יוצאים בכל בקר לעבודה קשה, בהנחת מסלות ברזל לרובות קטנות. העבודה היתה קשה, והנאצי המנהל על העבודה שאג עליו: "עבד! עבד! שאם לא פן תקבל עבודה קשה עוד יותר". "באותו רגע", אמר הרבי, "פרשתי לי את הפסוק וימרו אתי יהיה בעבודה קשה, כיצד מררו המצרים את חייהם של אבותינו במצרים? 'בעבודה קשה' - באיזו שאם לא יעבדו עד פלות כחותיהם וקבלו עבודה קשה יותר."

ויאנחו בני ישראל מר העבודה ויזעקו ותעל שועתם אליהם (ב, כג)

פעם שגר ה"חפץ חיים" משלחת רבנים אל ראשי השלטונות, כדי להשתדל לבטל גזרות קשות שגזרו על היהודים, אך אנשי השלטון לא הצליחו לשכנע את פקדי הממשל. אמר להם ה"חפץ חיים": "למה לא שפכתם דמעות? דעו לכם שבדמעות אפשר לבטל גזרות".

לא איש דברים אנכי (ד, י)

היהודי הקדוש מפשיסחא, היה נוהג בכל ראש השנה לפני תקיעת שופר, לקרא אליו החדרה את כל היודעים לתקע, וללמד אותם את פונות התקיעות, אחר כך היה בוחר מביניהם אחד שיהיה ה"בעל תוקע" באותה שנה. תלמידו רבי שמחה בונים מפשיסחא, שהיה עדין מצעירי האברכים, לא ידע לתקע בשופר, אך השתוקק לשמע את פונות התקיעות מפי הרבי, ונכנס גם הוא עם התוקעים. למרבה המבוכה בחר הרבי דוקא בו להיות ה"בעל תוקע". הודה רבי שמחה בונים שאינו יודע לתקע, ובשרי נתן בו עיניו בקפדה על שובם ללא רשות, התנצל ר' שמחה בונים ואמר: מצאנו שמשנה רבנו שאל את הקדוש ברוך הוא: "ואמרו לי מה שמו, מה אמר אליהם"? ולאחר שהקדוש ברוך הוא השיבו וגלה לו את שמו, אמר משה: "לא איש דברים אנכי, שלח נא ביד תשלח..."

מי שם פה לאדם (ד, יא)

פעם הביאו לפני רבי משה צבי מסורו, ילד בן שבע שנים, שהיה אלם וחרש, אינו שומע ואינו מדבר, ובקשו מהרבי לברך את הילד שיתרפא. העמיד הרבי את הילד על ספסל ואמר לו: "אם תוכל לדבר בכל האדם, מה תדבר פשתגדל? לתמהון האנשים, פתח הילד את פיו ואמר: 'איהו מוסר ואלישין על ישראל'. הדברים יצאו מפיו והרבי נפנה אל הנוכחים ואמר: 'וואים אתם כי טובה לו השתיקה', והילד נשאר אלם כמקדם."

תבן אין נתן לעבדי ולבנים אמרים לנו עשו (ה, טו)

בזקנותו של רבי מאיר מפרישילן, היה אוהב בזקנו ובפאותיו שהלבינו מיר זקנה ואומר: "תבן אין נתן לעבדיך" - אין בנו תבונה לשוב בתשובה בימי נעורינו כשעדין בחנו עמנו, "ולבנים" (לבנים) אמרים לנו עשו - השערות הלכות שנגנו, טפחות עלינו ואומרות לנו עשו תשובה.

היה היה

הובוח שהסתים לפני שהתחיל

בשנת תקל"ו, בנמיו של המלך הפולני פוניאטובסקי, שלחו הקראים שבמדינה כתב פלסתר אל המלך, בו הלשינו על היהודים והשמיצו אותם בכל לשון של השמצה. הם צינו במכתבם, כי הקראים הם היהודים האמתיים, שקבלו את התורה בסיני והמשיכו לשמור בכל הדורות על הערכים המקוריים של היהדות, בעוד שהיהודים הרבניים אינם אלא זיפנים, אשר סלפו את היהדות המקורית.

לפיכך בקשו מאת המלך, כי יזמין את באי פחם של הקראים ושל הרבניים לובוח פמבי, בו ירצה כל צד את טענותיו וינסה להוכיח את צדקת עמדתו, כדי לבקר אחת ולתמיד מי הם היהודים האמתיים. המלך נענה לבקשתם ונקבע מועד לובוח הפמבי, אשר יערך בטרכלינו המפאר של המלך.

ביום המיעד, התכנסו ובאו אל חצר המלוכה כל השרים ויועצי המלכות כדי להיות נוכחים בשעת הובוח הגדול. בפרוודור כבר חכו גם נציגי שני הצדדים, מצד הקראים משלחת גדולה של כמה וכמה 'חכמים' קראיים, ומצדם של היהודים נציג אחד ויחיד, רבי יהודה ליב מיטוס מפנינסק, שתדלן ידוע שהצטיין בגדול בתורה וגם פחרף וממלח, והיה מקרב אל הגר"א מוילנא (יש מספרים זאת על המלכ"ם).

לפי המנהג בחצרו של המלך, אסור היה לאיש להכנס אל הטרקלין המלכותי כשהוא נועל את נעליו, אלא היה חולץ את נעליו בפרוודור, נועל במקומן אנפילאות מיוחדות ובה התייצב לפני המלך. ואמנם כך עשו גם הנציגים המשתתפים בובוח. אולם, במקום להניח את נעליו בפרוודור, כנס רבי ליב כשהוא נושא את נעליו תחת זרועו.

שני המתוכחים הראשיים, ה'חכמים' הקראי והנציג היהודי, התייצבו לפני המלך וקדו לפניו בהדרת כבוד. המלך נתן אות והובוח החל.

"הוד מלכותו", פתח הקראי, "קדם כל ברצוני להוכיח עד היכן מגעת חצפתם ועזותם של היהודים, כדי שנגבין כי רק חצופים פאלה מסגלים לזיף תורה ולהתחזות כיהודים. הנה נציגם העומד פה לפנינו, הביטו וראו איך הוא עומד ומחזיק את נעליו תחת זרועו אל מול פני הוד מלכותו. זוהי חצפה מאין כמוה, לא רק שזה מהנה עלבון כלפי הוד מלכותו, אלא יש בזה גם הטלת חשד בלב אנשי חצר המלכות, פאלו עולמים הם לגנב זוג נעלים, ולכן הוא מחזיק אותן תחת זרועו"....

המלך נשא עינים זועמות אל רבי ליב ושאל בקול מבשר רעו: "מה פשר הדבר הזה? האמנם אין אתה נותן אמון באנשי חצרי?"

"חס וחלילה" קד רבי ליב, "מעולם לא העזתי להטיל שמץ של חשד באנשי הוד מלכותו. אולם, חושש הייתי מפני הקראים פן יגנבו את נעלי. שכן כך מקבלים אנו מפי אבותינו, כי בשעה שהתגלה ה' לפני משה רבנו בסנה הבוער, חלץ משה את נעליו כדבר ה': 'שלי נעלי מעל רגליך', ואחר כך שוב לא מצא אותן, כי נגנבו בידי הקראים, ומאז כל אימת שאנו חולצים נעלינו במחצה אחת עם קראים, הגנו שוקרים אותן בדינו".

"מה יש לכם להגיד על כך?" שאל המלך את הנציג הקראי.

"שקר וכזב!" התרומח הקראי, "זוהי עלילת שוא שהיהודים החצופים האלו טופלים עלינו".

"התוכל להוכיח כי הקראים לא גנבו את נעליו של משה?" שאל המלך. "בודאי!" קרא הקראי בהתרגשות. "הלוא עבדה היסטורית היא, כי הפת הקראית נוסדה רק לפני אלף שנה בערה. ואם בן איך יכלו הקראים לגנב את נעליו של משה אשר חי אלפי שנה לפני הופעת הקראות?"!

דממה נשתררה באולם. חיוך של גחוך הופיע על שפתי המלך וכל שריו. היהודי הבים את יריבו תבוסה מכרעת עוד בטרם החל הובוח...

(חד וחלק)

מאזרות

הרב הקדוש רבי יעקב אבוחצירא ז"ע ליום ההלולא ב' בטבת תר"מ

נולד בשנת תקס"ז לאביו הצדיק רבי מסעוד, צאצא לרבי שמואל אלבו מדמשק שהיה איש קדוש בימי רבי חיים ויטל. חצירא היה מחצלת בערביה, ומקור השם מרבי שמואל זה שדרכו מארץ ישראל טבעה הספינה, והוא יושב על מחצלת בים הסוער עד שהגיע למרוקו, ונקרא על שם הנס "אבו חצירא".

נהג לעסוד בתפלת שמונה עשרה שעה ארבה והיה שופך את לבו לאביו שבשמים, ולא היה חש בנעשה סביבו. פעם בקשו כמה אנשים לבדק עד כמה שקוע הוא בתפלתו, ועוררו רעש מסביבו, אך הוא לא נפנה אליהם כלל. גם כשנגברה ההמלה מסביב, המשיך הרב בתפלתו ולא שת לבו אליהם. העזו האנשים וירו ברובה בסמוך לאזנו, אך הרב המשיך בתפלתו. לאחר מכן בקשו ממנו מחילה על שהפריעו לו בתפלה, אך הוא התפלל על דבריהם ואמר שלא שמע מאומה. בדרך בעיר אחת נגב תרמילו, בו היה קסר רב לעניי עירו וכן כתבי יד. אמר רבי יעקב, "אם ספרי ראויים להתפרסם, ודאי יחזרו אליי. עודנו מדבר, באו ארבעה יהודים והחזירו את הגנבה וספרי, שדרכם עברו ליד נהר קטן ורדוד, ופתאום גאו המים וכמעט טבעו, והבינו שזה בא להם מפני הגנבה שעשו. הסכים רבי יעקב למחל להם בתנאי שיחזירו בתשובה.

יוסיף דעת

"וילך איש מבית לוי וישק את־בת־לוי" (שמות ב, א) - אמרו חז"ל "עומרים גדול הדור היה. כיון שגור פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו עמד וגירש את אשתו, ולאחר מכן עמד והחזיר את אשתו".

יונתן בן עוזיאל מתרגם ומפרש, שלאחר שהתגרשה יוכבד מעמרם, הלכה ונישאה לאליצפן בן פרנץ ונולדו להם אלדד ומידד. לאחר מכן התגרשה יוכבד וחזרה לבעלה הראשון, והיה מותר לו להחזיר גרושתו אפילו שנישאה בינתיים, כי היה זה לפני מתן תורה וגם עדיין לא היה כהן, ואז נולדו משה ואהרן. לפי זה היו אלדד ומידד אחים של משה ואהרן מאם אחת ולא מאב.

לעומת זאת, בשלשלת הקבלה ובסדר הדורות מובא, שרק לאחר פטירתו של עמרם, נישאה אלמנתו יוכבד לאליצפן בן פרנץ והולידה לו את אלדד ומידד.

דעה שלישית מובאת במדרש תלפיות, שעמרם פירש מיוכבד ונשא אשה אחרת שילדה את אלדד ומידד. וכן כתוב ב"דעת זקנים" לבעלי התוספות: "ומצאתי קונטרס מרבי עמרם בר הלל שהיה מארץ ישראל, אני הלל ראיתי את קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם 'אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם'".

אולם במדרש כתוב שאלדד - הוא אלידד בן כסלון נשיא שבט בנימין, ומידד - הוא קמואל בן שפטן נשיא שבט אפרים, מכאן שלא היו אפילו אחים אלא היו משני שבטים שונים.

פניני "אור החיים"

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

"בַּיּוֹמָהּ אֲתִי-הַעֲבִירֶינִי" (א. י.) - והנה עצה חכמה יעץ פרעה בְּדַבַּר זֶה לְכָל יוֹכְלֵי עֲלוֹת מִהָאָרֶץ, וְהוּא כִּי בְּאֻמָּצְנוֹת שִׁיחֲרוּגוֹ כָּל זָכָר וְיִתְרָבוּ הַנָּשִׁים, וְהֵן הָאִשָּׁה טֹב לְמִיתָה טַב דַּוָּ, וְיִתְחַבְּרוּ נָשִׁי יִשְׂרָאֵל עִם הַמִּצְרִיִּים וְיִתְחַבְּרוּ בָהֶם, וְיִמְעַתָּה אֵין מִצִּיאוֹת לַעֲלוֹת מִן הָאָרֶץ בְּשִׂיחֵיז לַעֲם אֶחָד. גַּם יִפְגִּימוּ הַנִּפְשׁוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת בְּעֶרְבּוֹב הַנִּפְשׁוֹת הַטְּמָאוֹת וְיִהְיוּ שָׁם עַד עוֹלָם, בַּר מִיָּן. וְחֲמָצָא שְׂאֵמָרוֹ רַ"ל שְׂלָא נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהָיוּ בָהֶם אֲרִבְעָה דְּבָרִים, וְאַחַד מֵהֶם שֶׁשְּׂאֵמָרוֹ עֲצָמָם מִן הָעֲרִיּוֹת, וְעַל זֶה מִפְּרָשׁ בַּקֶּבֶל "גַּן נְעוּל וְגו'", וְאִם הָיוּ מִתְחַבְּרִים עִם הַמִּצְרִיִּים, לֹא הָיְתָה, בַּר מִיָּן, תְּקוּמָה לְשׁוֹנְאֵיהֶם.

"וְיָהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וְיִפְגְּשֶׁהוּ ח' וְיִבְקֶשׁ מֵמִיתוֹ" (ו.) - אָמַר וְיִבְקֶשׁ. אוֹלַי כִּי לְעַד שֶׁהָיָה שְׁלִיחַ מִצְוָה הָיָה לוֹ מוֹנֵעַ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזְקָקִין, וְהַמִּצְוָה שֶׁהָיָה עֶסֶק בָּהּ קָנָה לוֹ בַּהּ פְּרָקְלִיט אֶחָד וְהוּא הַמְּלַחֵם וְהַשּׁוֹמֵר אוֹתוֹ וְמוֹנְעוֹ מִלְּשׁוּחִית בַּל קָרַב אֵלָיו. וְאוֹלַי כִּי לְזֶה נִתְּנָה בְּאוֹמְרוֹ בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן, לִזְמַר שְׂלָא הָיָה עוֹסֵק בְּהַלִּיכַת מִצְוָה אֶלָּא בְּמִלּוֹן, וְלָזֶה הוּא שֶׁבִקֵּשׁ הַמֵּיתוֹ. וְאֵף עַל פִּי כֵן הָיָה לוֹ מוֹנֵעַ, כִּי סוֹף כָּל סוֹף חֲשׁוֹב כְּשִׁלּוּחֵי מִצְוָה גַּם בְּזִמָּן הַהוּא, וְיִבְנִי בִּינִי כִּי הַמְּלָאכִים נִזְעְדוּ וְיָחֲדוּ נִתְחַבְּרָה צִפְרָה וְהָרִימָה מְכַשׁוֹל, אֲבָל בְּעוֹדוֹ עֶסֶק מִצְוָה פְּשִׁיטָא כִּי לֹא יִקְרַב אֵלָיו מִשְׁחִית.

פרותיהם בעולם הזה

בְּעִיר הַבִּירָה תוֹנִים, הָיָה חֵי סוֹחֵר יְהוּדִי שֶׁנִּהְיָ אַחַת בְּשָׁנָה לְהִזְמִין לְבֵיתוֹ עֲשָׂרָה תַלְמִידֵי חֻכְמִים לְלַמּוֹד תוֹרָה. הַלַּמּוֹד נֶעְרַף בְּלִיל חַג הַשְּׁבָעוֹת וְנִמְשָׁךְ עַד אוֹר הַבֶּקֶר, בְּמַקְבֵּל בִּישׁוּאֵל לַעֲרֹךְ תַּקּוּן לִיל שְׁבָעוֹת. לְכַבּוֹד הַלַּמּוֹד בְּצוּתָא, הָיָה הַסּוֹחֵר עוֹרֵךְ לְתַלְמִידֵי הַחֻכְמִים סַעֲדָה גְּדוֹלָה וְאֵף נוֹתֵן לָהֶם שָׂכָר בְּעֵד לְמוֹדָם.

בְּאַחַת הַשָּׁנִים, מָטָה יָדוֹ שֶׁל הַסּוֹחֵר הַיְּהוּדִי וְלֹא הָיָה בִּיכָלְתוֹ לַעֲרֹךְ אֶת סֵדֶר הַלַּמּוֹד בְּלִיל הַשְּׁבָעוֹת כְּמִנְהַגוֹ. צַר הָיָה לוֹ לְסוֹחֵר, עַל פִּי נֶאֱלָץ לְבַטֵּל אֶת מִנְהַגוֹ וְלָבוֹ נִמְלָא צַעַר.

אֲשֶׁתוֹ שָׂרָאָתָה בְּצַעַר בַּעֲלָהּ, אָמְרָה לוֹ: "אִישִׁי, לָמָּה תִּדְאָג? נוֹתֵר לִי תַכְשִׁיט זָהָב אֶחָד, לָךְ נָא וּמִשְׁכָּן אוֹתוֹ, וּבִכְסָף שֶׁנִּקְבַּל נֶעְרַף סַעֲדָה גְּדוֹלָה וְאֵף נִשְׁלָם שָׂכָר לְתַלְמִידֵי הַחֻכְמִים". שָׁמַע הַיְּהוּדִי לַעֲצַת אִשְׁתּוֹ, לָקַח אֶת הַתַּכְשִׁיט וּמִהֵר לְמִשְׁכָּן אוֹתוֹ. בְּשִׁקְבָּל אֶת הַכֶּסֶף, יָצָא לְקִנּוּת מֵאֲכָלִים לְסַעֲדַת הַחֵן.

בְּדַרְכּוֹ לְשׁוּק, פָּגַשׁ הַיְּהוּדִי אֶת הַצַּדִּיק רַבִּי חֵי טִיב, וְהָרַב פָּנָה אֵלָיו וּבִקְשׁוֹ לָתֵת לוֹ אֶת כָּל הַכֶּסֶף שֶׁבִידּוֹ. כִּי הָיָה זָקוֹק לְכֶסֶף בְּדִי לְתַתּוֹ לְכָלֵךְ יְתוֹמָה וְעֵנִיָּה. הַיְּהוּדִי הִנְבּוֹךְ לֹא יָדַע מַה לַּעֲשׂוֹת, הֲלֹא הוּא מִשְׁכָּן אֶת תַּכְשִׁיטָהּ הַאֲחִירָה שֶׁל אִשְׁתּוֹ בְּדִי לַעֲרֹךְ סַעֲדַת חַג וְכִיצַד יִתֵּן אֶת כָּסְפוֹ לְרַבּוֹ? רָאָה רַבִּי חֵי אֶת הַסּוֹסִי שֶׁל הַיְּהוּדִי, וְאָמַר לוֹ: "מִדּוּעַ אַתָּה פּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲדִים? מִהֵר תִּנָּה לִי אֶת הַכֶּסֶף פֶּאֶשׁ בְּקִשְׁתִּי". לֹא הֶסֶם הַיְּהוּדִי עוֹד וּמִסַּר בְּצִינְנוּת אֶת כָּל כֶּסְפוֹ לְרַבִּי חֵי, אֲשֶׁר מִהֵר לְדָרְכּוֹ.

שוב התמלא לב היהודי צער רב, מאין יקח כסף לסעדת החג? ומה יאמר לאשתו המצפה לו בכליון עיניים?

עוֹד הוּא עוֹמֵד וְחוֹכֵךְ בְּדַעְתּוֹ מַה יֹּאמַר לְאִשְׁתּוֹ, וְהִנֵּה מִתְקַרֵּב אֵלָיו אִישׁ נוֹצְרִי וְשׁוֹאֵל: "הֲאִם אַתָּה פְּלוֹנִי הַסּוֹחֵר הַיְּהוּדִי?" הַסּוֹחֵר הָשִׁיב בְּחִיּוֹב לְשִׂאלַת הַנוֹצְרִי, וְהִלָּה הַמִּשְׁיָד: "אֵנָּה, אֲדוֹנִי הַסּוֹחֵר, עֲשֵׂה עִמָּדִי חֶסֶד וּמִכָּר לְמַעַנִי אֶת הַסְחָרָה שְׂאֵתָן לָךְ, וְתַמּוֹרֶת מִכִּירְתָּהּ אֲשַׁלֵּם לָךְ שָׂכָר טוֹב". בָּחַן הַיְּהוּדִי אֶת סַחֲוֹרְתּוֹ שֶׁל הַנוֹצְרִי וְרָאָה כִּי יִשְׁנָה הִיא וּקְלוּשִׁים הַסַּבּוּיִם לְמִכְרָהּ. בְּשִׂרְאָהּ הַנוֹצְרִי שְׁהוּא מֵהֶסֶם בְּדַבָּר, הַפְּצִיר בּוֹ מֵאֵד עַד שֶׁהַסּוֹחֵר הַיְּהוּדִי נִעְתָּר לוֹ וְיָלְכוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ. אֵף זֶה נִפְרָדוּ, וְהִנֵּה הוֹפִיעַ שְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי וְאָמַר לוֹ: "אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ שְׁלַחֲנִי אֵלֶיךָ בְּבִקְשָׁה, שֶׁתִּשְׁגִּי לוֹ סְחָרָה פְּלוֹנִית, וְתַמּוֹרְתָהּ וְשַׁלֵּם לָךְ מִמּוֹן רַב".

הִיָּתָה זֶה הַסְחָרָה שֶׁהִצָּעָה לַיְּהוּדִי עַל יְדֵי הַנוֹצְרִי, וְהַיְּהוּדִי הָשִׁיב לְשְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ, כִּי פֶעַר שְׁעוֹת מַעֲטוֹת יִמְצִיא אֶת הַסְחָרָה לְחֹצֵר הַמֶּלֶךְ. פָּנָה הַשְּׁלִיחַ לְדַרְכּוֹ וְהַסּוֹחֵר הַיְּהוּדִי מִהֵר אֶל הַנוֹצְרִי לְסַפֵּר לוֹ כִּי מִצָּא קוֹנִים לְסַחֲוֹרְתּוֹ. הוּא הִזְדַּרְזוּ לְקַחַת אֶת הַסְחָרָה וְלִהְבִּיאָהּ לְבֵית הַמֶּלֶךְ, וּכְשִׂרָאָה הַמֶּלֶךְ אֶת הַסְחָרָה שָׁמַח מֵאֵד וְנָתַן לַיְּהוּדִי כֶסֶף רַב דֵּי מַחְסוּרוֹ וְאֵף הוֹסִיף עַל מַחִיר הַסְחָרָה. שָׁלַם הַיְּהוּדִי לְנוֹצְרִי אֶת חֲלָקוֹ וְהִלָּךְ לְבֵיתוֹ שְׂמֵחַ וְטוֹב לָב, מוֹדָה לָהּ עַל חֶסֶדוֹ.

בְּשִׁהְיַע סְמוּךְ לְבֵיתוֹ, פָּגַשׁ בְּשָׁנִית אֶת רַבִּי חֵי טִיב וְזֶה שְׂאֵלוֹ: "הֲאִם לֹא הָרוּחַת כָּפַל בְּפָלִים מֵהַכֶּסֶף אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי הַבֶּקֶר? הֲכִנֵּם עֲתָה לְבֵיתְךָ וְתַחְגֹּג אֶת חֲגֵךְ בְּשִׁמְחָה?" הַתַּפְּלָא הַסּוֹחֵר הַיְּהוּדִי מֵאֵד, כִּיצַד זֶה יָדַע רַבִּי חֵי אֶת סְפּוֹר קוֹרוֹתָיו? "אֵין זֹאת" אָמַר אֵל לָבוֹ, "אֶלָּא רוּחַ הַנְּבוּאָה הִיא הַשּׁוֹרָה עַל רַבְּנוֹ חֵי טִיב".

♦ (צמיד חזה)

דברי הימים

בחודש טבת, נחגגו ימי פורים בכמה קהילות יהודיות בעולם, לזכר נסים שאירעו להם. בי"א בטבת 'פורים ליפנט', בכ"ב בו 'פורים אנקונה', בכ"ג בו 'פורין שרין', ובכ"ט בו 'פורים בורג'ל'.

בכ"ב בטבת ד'תתקס"ה נסתלק הרמב"ם במצרים. הוא מוזכר פעם אחת בתוספות במסכת מנחות, וסימנו: רמב"ם ראשי תיבות ראה מנחות מ"ב. סימן לרמב"ם בתורה: "דבות מופתי בארץ מצרים" ראשי תיבות רמב"ם.

בכ"ג בטבת רנ"ו, גורשו יהודי פורטוגל, לאחר שגלו אליה מספרד, בבחינת "גולה אחר גולה".

בכ"ד בטבת תקצ"ז, אירעה רעידת האדמה המפורסמת בגליל. עיקר ההרס היה בצפת בה נהרגו אלפי יהודים. מרן ה"חתם סופר" אמר בהספדו, כי ירושלים תבעה את עלבונה שלא התיישבו בה למגורי קבע. בירושלים נהגו להדליק נרות לזכר נשמות הנספים ברעש.

כ"ה בטבת הוא יום גירויים, אחד הימים שנזכרים במגילת תענית בהם לא מספידים, מפני שבו ביום נתן אלכסנדר מוקדון רשות לשמיעון הצדיק להרוג את הכותים שביקשו להחרیب את בית המקדש, וכשראה את שמיעון הצדיק השתחוה לו כי דמותו מלווה אותו במלחמותיו.

בכ"ה בטבת תע"ח, פרצה שרפה גדולה בעיר פורנקפורט דמיין ונשרפו רחובות היהודים ובתי הכנסיות שבהם, ונהגו שם להתענות ביום זה.

משבח

מטעים

וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה (א, יד)
 רָמַז נָאָה יֵשׁ כָּאן, מְדוּעַ הַמַּלְיָם "וַיִּמְרְרוּ
 אֶת־חַיֵּיהֶם" מְטַעֲמִים בְּטַעֲמִים שֶׁל "קֶדְמָא
 וְאַזְלָא": בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לַחֲיוּת
 בְּמַצָּרִים אֲרָבַע מְאוֹת שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:
 "וַיַּעֲבֹדוּ וַעֲנִוּ אוֹתָם אֲרָבַע מְאוֹת שָׁנָה", אֲךָ
 אָמְרוּ חֲזו"ל שֶׁמִּפְנֵי קָשֵׁי הַשְּׁעָבוּד, הַקְדִּימוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַצֵּאת לַפָּנִי הַזֶּה, וְנִפְתַּחְתִּי לָהֶם
 מֶאֱחָ וְתִשְׁעִים שָׁנָה מִחֲנֻלּוֹת, וְהָיוּ בְּמַצָּרִים
 רַק מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי שָׁנִים.
 וְזֶה פְּרוּשׁ הַטַּעֲמִים "קֶדְמָא וְאַזְלָא", לָמָּה
 הַקְדִּימוּ וְאוֹלוּ (הִלְכוּ בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית), לַפָּנִי
 הַזֶּה? מִפְּנֵי "וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה
 קָשָׁה", שֶׁקָּשִׁי הַשְּׁעָבוּד קָצַר אֶת גְּלוּתָם.
 וַיֵּשׁ מוֹסִיפִים עוֹד בְּתוֹךְ רָמַז זֶה, שֶׁהַמַּלְיָם:
 "קֶדְמָא וְאַזְלָא" הֵן גִּימְטְרִיָּה 190, וְגַם "קֶזֶי"
 בְּגִימְטְרִיָּה 190, שֶׁהִפְתַּחְתִּי לָהֶם 190 שָׁנָה
 מִה"קֶזֶי" מִפְּנֵי הַעֲבֹדָה הַקָּשָׁה שֶׁהִיָּתָה
 בְּמַצָּרִים, וְהַקְדִּים לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 וְנֶאֱמַר לַפָּנִי זֶמֶן.
 (מובא בַּשֵּׁם הַגָּר"א מוֹיִלְנָא וְרַבִּים כִּיזוּנו לְדַבְּרוּי)

מדגש

"וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים" - עַל פִּי דְרָשְׁתִּי חֲזו"ל, נִתֵּן
 הַקֶּדֶם לְמִיֻּלְדוֹת אֶת שְׁכָרָן בְּתִי כְּהֵנָה וְלִזְוִיָּה, או
 בְּתִי מִלְכּוֹת. אֲךָ לְכַאֲוֶדָה הָיָה צָרִיךְ לַחֲיוּת כְּתוּב:
 "וַיַּעַשׂ לָהֶם" בִּי הַדְּבָרִים מוֹסְבִים עַל הַמִּיֻּלְדוֹת?
 וַיֵּשׁ מִתְרַצִּים, שֶׁנֶּקֶט לִשׁוֹן זָכָר מִפְּנֵי שֶׁבָּחָם הָיָה
 כְּזָכָר שֶׁלֹּא נִשְׁמָעוּ לַפְּרָעָה, כְּמוֹכָא בְּסוּטָה (דף
 יא). אוֹלָם הַמַּלְכִּיּוֹת מִפְּרֵשׁ בְּשִׁטְתוֹ: "וַיַּעַשׂ לָהֶם
 בָּתִּים" - עַל הַיְלָדִים שֶׁנִּלְדוּ, שֶׁכְּשֶׁרָאָה פְּרָעָה
 שֶׁמִּזְמַתָּ לֹא מַצְלִיחָה, בָּנָה בְּתִי חוֹלִים לִיְלָדִים
 בְּדִי שִׁיֻּלְדוּ שֶׁם יוֹכֵל לְהִמָּיֵת.
 *
 יֵשׁ לִזְמֵר 'בְּתִיָּה' בַּת פְּרָעָה, וְלֹא 'בְּתִיָּה'. כְּנָאֲמַר:
 "וְאַלֶּה בְּנֵי בְּתִיָּה בַּת־פְּרָעָה" (דְּבָרֵי הַיָּמִים א, ד, יח).

ממלח

רַבִּי נִפְתָּלִי מְרוֹשְׁפִּיץ הָיָה מְחַדֵּר עַל פְּתָחֵי נְדִיבִים
 לְפָדְיוֹן שְׁבוּיִים.
 פֶּעַם נִקְלַע לְבֵיתוֹ שֶׁל עֲשִׂיר אֶחָד, שֶׁהָיָה קָל דַּעַת
 וְנָתַן לְלַגְלֵג עַל שׁוֹמְרֵי תוֹרוֹת, הַחֲפִנְסוֹ בְּשַׁעַר הַבַּיִת,
 זָנְקוּ לְעִמָּתוֹ כְּלָבִים עוֹזִי נֶפֶשׁ, וְרַבִּי נִפְתָּלִי הֵיכֵס
 מִפְּנֵי בַּעֲזוֹת מַמְלָכִי.
 הַשְׂקִיף הַעֲשִׂיר מִפְּעֵד לַחֲלוֹן וְקָרָא: "תָּמָה אֲנִי עֲלֶיךָ
 רַבִּי, שֶׁשִּׁכַּחְתָּ אֶת הַפְּסוּק 'לָמָּה תָּפַח רָעָד?'..."
 הַשֵּׁב הַרְבֵּי: וְאַתָּה שִׁכַּחְתָּ אֶת הַפְּסוּק "הַאֲחִיכֶם
 יְבֹא לְמִלְחָמָה וְאַתָּם תִּשְׁבוּ פֹה!?"....

רַבִּי מֹשֶׁה לִיב מַסְפּוֹב הָיָה אוֹמֵר, שֶׁאֵת מִדַּת אֱהָבַת יִשְׂרָאֵל לְמַד מִשְׁנֵי גוֹיִים. "פֶּעַם
 אֶחָת שִׁמְעַתִּי שְׁנֵי נְכָרִים בְּנֵי כֹהֵן, יוֹשְׁבִים וְשׁוֹתִים יַיִן שְׂרָף, וְאֶחָד שׁוֹאֵל אֶת הַשְּׁנִי
 'הֲאֵם אַתָּה אוֹהֵב אוֹתִי?' הַשֵּׁב לוֹ חֲבֵרוֹ: 'כֵּן'. 'כִּיצַד יְכוֹל אַתָּה לִזְמֵר שֶׁאוֹהֵב אַתָּה
 אוֹתִי, וְהֵרִי אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִה חֶסֶד לִי? בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְמַדְתִּי, שְׁאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹהֵב
 אֶת יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹדֵעַ הוּא מִה חֶסֶד לִי".

בֵּיתוֹ שֶׁל רַבִּי חַיִּים מְבָרִיסק הָיָה פְּתוּחַ לְרוֹנָחָה, כָּל מִי שֶׁרוּצָה הָיָה נִכְנֵס וְיוֹצֵא וְחָשׁ
 שֶׁם כְּמוֹ בְּבֵיתוֹ. פֶּעַם אֶחָת גָּנַב אֶחָד מִן הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִים אֶת קַפְסַת הַטֶּבֶק שֶׁל
 רַבִּי חַיִּים, שֶׁהִיָּתָה עֲשׂוּיָה מִכֶּסֶף וְשׁוּיָה רַב. בְּנֵי הַבַּיִת יָדְעוּ מִי הוּא הַגָּנֵב, כִּי רָאוּ
 כִּיצַד מִשְׁלָשׁ הוּא אֶת הַקַּפְסָה לְכִיסוֹ, וְרָצוּ לְבָדְקוֹ וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁפָטִים. עֲצַר אוֹתָם
 רַבִּי חַיִּים וְאָמַר: "אִם הֵייתֶם חוֹשְׁדִים בּוֹ, הָיָה מְקוֹם לְבִדְקָהּ. אֲבָל עַכְשָׁיו שְׁבִירוֹ
 לָכֶם שֶׁהִגְבַּה אֲצִלּוֹ, הָרִי יֵשׁ כָּאֵן הַלְּבַנָּה פָּנִים".

כְּשֶׁהִתְמַנֶּה רַבִּי פִּינְחָס הוֹרוּץ לְרֵבָה שֶׁל פְּרִנקֹפּוּרט, יָצָאוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר לִקְבֹּל אֶת
 פָּנָיו וְחֻלְקוֹ לוֹ כְּבוֹד רַב. עָמְדוּ כָּלִם בְּשׁוֹרוֹת וְהִבִּטוּ בְּהֶעֱרָצָה עַל רַבֵּם הַחֲדָשׁ
 וְהַחֲדָשׁ הָיָה רַב. לְאַחֵר שֶׁהִסְתַּמֶּה קִבְּלַת הַפָּנִים, שָׁאֵל אֶחָד הַתַּלְמִידִים אֶת הַרְבֵּ:
 "יֹאמֵר לָנוּ רַבְנֵנוּ, מִה חָשַׁב בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁכָּלִם בָּאוּ לִקְבֹּל אֶת פָּנָיו?" הַשֵּׁב לוֹ רַבִּי
 פִּינְחָס: "חֲשַׁבְתִּי לַעֲצִמִי שְׁאֵין מֵת, וְכָל הַקֹּהֶל מִהֲלָךְ אַחֵר מִשְׁתִּי בְּדִי לְלוֹוֹת אוֹתִי
 לְבֵית הַקְּבָרוֹת".

רַבִּי יַעֲקֹב מֵאִיר מְמִינְסֵק, הָיָה צָדִיק תָּמִיד וְחֹסֵד בְּכָל מַעֲשָׂיו. פֶּעַם הִתְכַּוֵּן לְנִסֵּעַ
 עִם נְכָדוֹ הַקָּטָן בְּרַבְּכָה, וְנָגַשׁ אֶל הָאֶשְׁכָּנָה בְּדִי לְרַבֵּשׁ שְׁנֵי פְרָטִיסִי נְסִיעָה. הִבִּיט בָּהֶם
 הַפְּקִיד וְקִסַּר לוֹ שְׁנֵי פְרָטִיסִים, שְׁוֵנִים זֶה מִזֶּה בְּגָדָל וּבְצִבְעוֹ. הִתְפַּלֵּא רַבִּי יַעֲקֹב
 מֵאִיר וְשָׁאֵל אֶת אֶחָד הַמְּמַתִּינִים עַל הַשְּׁוֵנִי בֵּין הַפְּרָטִיסִים, וְהִלָּה הַסְּבִיר לוֹ
 שֶׁהַפְּרָטִיסִים הַשְּׁנֵי הוּא מוֹזֵל יוֹתֵר, מִפְּנֵי שִׁילֵד קָטָן עַד עֲשָׂר שָׁנִים מִשְׁלֵם סְכּוּם
 נְמוּד יוֹתֵר מֵאֶדָם מְבָגֵר. נָגַשׁ רַבִּי יַעֲקֹב מֵאִיר אֶל הַפְּרָטִיסוֹן וּבִקֵּשׁ לְהַחֲלִיף אֶת
 הַפְּרָטִיסִים הַמוֹזֵל בְּפְרָטִיס יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁנְּכָדוֹ הִגִּיעַ כְּבָר לְגִיל עֲשָׂר שָׁנִים וְעָלָיו
 לְשַׁלֵּם אֶת הַסְּכּוּם הַגָּבוֹה יוֹתֵר, אֲךָ הַפְּרָטִיסוֹן שֶׁהָיָה טְרוֹד נֶסֶח לְהַשְׁתַּמֵּט מִמֶּנּוּ
 וְאָמַר לוֹ: "אֵין דְּבָר, יַעֲלֶה הֵילֵד עִם הַפְּרָטִיסִים הַמוֹזֵל, שֶׁהֵרִי לֹא נִבֵּר עָלָיו כֵּן פְּמָה
 הוּא בְּדִיּוּק". סָרַב רַבִּי יַעֲקֹב מֵאִיר וְאָמַר: "רְצוֹנִי בְּכָרְטִיס יוֹתֵר, וְכִי אֲגִזֵּל חֲלִילָה
 אֶת הַשְּׁלִטוֹנוֹת בְּגָלָל עֲצֻלוֹת?".

פֶּעַם הִזְדַּמֵּן רַבִּי יִצְחָק בִּלְזָר לְפֶטֶרְבוּרְגַּ לְאַסְפָּה אֶחָת עִם גְּדוֹלֵי הַתּוֹרָה שֶׁבְּדוּרוֹ.
 אֶחָד הַמְּשִׁתַּתְפִּים בְּאַסְפָּה הָיָה רַבִּי יוֹסֵף דָּב מְבָרִיסק שֶׁהִקְשָׁה קָשִׁיָּה חֲרִיפָה בְּשֶׁם
 בְּנֵי רַבִּי חַיִּים, וּבַעֲקֻבוּתֶיהָ הִתְפַּתַּח וּפְתַח סוּעַר בֵּין הַרְבָּנִים. כָּלִם תִּרְצוּ וְהַתְּפַלְפְּלוּ
 וְכָל אֶחָד הִרְאָה אֶת בְּקִיאוֹתוֹ וְחֲרִיפוֹתוֹ, לְכַסּוֹף יֵשֵׁב רַבִּי יוֹסֵף דָּב אֶת הַקְּשָׁיָה
 בְּתַרוּץ אֶחָד מִשְׁלוֹ וּבְתַרוּץ אֶחָד בְּשֶׁם בְּנֵי רַבִּי חַיִּים, תַּרְוּצִים שֶׁהִפְלִיאוּ אֶת כָּל
 הַשּׁוֹמְעִים. הִיחִיד שִׁיָּשֵׁב כָּל אוֹתָהּ הָעֵת בְּתוֹךְ סַעֲרַת הַמִּתְפַּלְפְּלִים וְלֹא פָצָה פֶּה
 כְּאֵלּוֹ אֵין הַדָּבָר נוֹגֵעַ לוֹ, הָיָה רַבִּי יִצְחָק בִּלְזָר. תָּמָה רַבִּי יוֹסֵף דָּב: "הֲאֵם זֶהוּ
 שְׁאוּמְרִים עָלָיו שֶׁאָדָם גְּדוֹל הוּא"? כְּשֶׁשָּׁב לְבֵיתוֹ בִּקֵּשׁ שִׁיָּבִיאוּ לִפְנָיו אֶת הַסֶּפֶר
 "פְּרִי יִצְחָק" שֶׁכָּתַב רַבִּי יִצְחָק בִּלְזָר, בְּדִי לְתַהוֹת עַל קִנְיָנוֹ שֶׁל חֶסֶד זֶה. לְתַמְחֻזּוֹ
 הָרַב מִצָּא בְּסֶפֶר זֶה אֶת קִשְׁיוֹתָיו שֶׁל רַבִּי חַיִּים, וְאֵת שְׁנֵי הַתַּרְוּצִים שֶׁאָמַר. הַשְׁתוֹמֵם
 רַבִּי יוֹסֵף דָּב מֵאֵד מְכוֹחֹתָיו שֶׁל רַבִּי יִצְחָק, וְאָמַר: "כְּמָה גְּדוֹלָה מִדַּת עֲנוּתָנוֹתוֹ שֶׁל
 רַבִּי יִצְחָק".

רַבִּי יוֹזֵל, ה'סָבָא' מְנוֹבֶה־הָרְדוֹק, הִזְדַּמֵּן פֶּעַם לְיוֹם הַכַּפּוּרִים לְעִיר בּוֹבְרוֹיִסק. בְּבוֹאוֹ
 לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפְלָה לְפָנֵי עַרְב, הִבְחִין בֵּין הַמִּתְפַּלְלִים בִּיהוּדִי לְבוּשׁ אֲצִטְלָא
 דְּרַבָּנָן גְּעוּל גְּעוּלִים. שָׁאֵל רַבִּי יוֹזֵל לְסַפֵּת הַדָּבָר, וּכְשֶׁהִלָּה הַשֵּׁב לוֹ שְׁאִין לוֹ גְּרָבִים.
 פָּשַׁט רַבִּי יוֹזֵל אֶת גְּרָבָיו וּמְקַרְסֵם לוֹ, וְאָלּוֹ הוּא הַתְּהַלֵּךְ כָּל הַיּוֹם יַחַף. לְשִׁאֲלַת
 מְקַרְבִּיו בְּמָה עָדִיף אוֹתוֹ יְהוּדִי מִמֶּנּוּ, הַשֵּׁב רַבִּי יוֹזֵל: "יְהוּדִי זֶה הוּא תוֹשֵׁב מְקוֹמִי,
 אֲשֶׁר בְּשִׁוְחוֹתָיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת חֶסֶד גְּרָבִים בְּיוֹם הַקְּדוּשׁ יִתְבָּה מֵאֵד בְּעִינֵי כָּל מַפְרִיזֵי,
 מִה שְׁאִין כֵּן אֲנִי - אִישׁ זָר אֲנִי, וְאֵין לִי מִמִּי לְהַתְּבִישׁ".

"אֵין חֶסֶד שְׁאִין עִם יִתְרוֹנוֹ חֶסְרוֹן, וְאֵין סָכַל שְׁאִין עִם חֶסְרוֹנוֹ יִתְרוֹן"

(בֵּית מִיֻּדוֹת לְרַבִּי יְהוֹרֵה הַלֵּוֹ מוֹיִלְנָא)